

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«Затверджую»

Ректор СНАУ,
академік НААН України

В.І. Ладика

«26» 12 2019

Паразитологія та інвазійні хвороби

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

підготовки бакалаврів

спеціальності 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

(Шифр дисципліни за ОПП ПП. 05)

2019 рік

Розроблено та внесено: кафедрою епізоотології та паразитології факультету ветеринарної медицини Сумського національного аграрного університету

Розробники програм:

Касіч В.Ю. – д.вет.н., професор
Ригований В.І. – к.вет.н., старший викладач
Негеба Ю.В. – старший викладач
Лаворенко Л.М. – старший викладач

Рецензенти: **Улько Л.Г.**, д.вет.н., професор, завідувач кафедри терапії, фармакології, клінічної діагностики та хімії, СНАУ

Гворун О.В., к.б.н., доцент кафедри біології людини і тварин Сумського ДПУ ім. А.С.Макаренка

Обговорено:

На засіданні навчально-методичної ради факультету ветеринарної медицини,
«4» листопада 2019 р., протокол № 2

На засіданні методичної ради СНАУ,
«9» 12 2019 р., протокол № 3.

Рекомендовано до затвердження за спеціальністю 212 «Ветеринарна санітарія, експертиза і гігієна»
Вченою радою СНАУ «13» 12 2019р. протокол № 6

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Паразитологія та інвазійні хвороби» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Клінічна дисципліна «Паразитологія та інвазійні хвороби тварин» займає базове місце в структурно-логічній схемі підготовки фахівця за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», оскільки є дисципліною, що ґрунтується на знаннях з анатомії, гістології, біохімії, імунології, біотехнології, патологічної анатомії, фармакології, токсикології, клінічної діагностики та внутрішніх незаразних хвороб, ветеринарно-санітарної експертизи, епізоотології, хірургії, акушерства, організації і економіки ветеринарної справи.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення клінічних проявів, діагностики, лікування та профілактики інвазійних хвороб тварин, набуття вміння здійснювати сучасні лабораторні паразитологічні дослідження, проведення лікування хвороб тварин та розроблення профілактичних паразитарних хвороб. Опанування студентами методів паразитологічних досліджень об'єктів навколишнього середовища та дефінітивних, проміжних і резервуарних хазяїв паразитів. Визначення ролі біотичних і абіотичних факторів у розвитку епізоотичного процесу при паразитарних хворобах.

Основна роль дисципліни - освоєння методів діагностики, лікування і профілактики інвазійних хвороб тварин. Основну увагу звернено на зоонози — хвороби спільні для людей і тварин.

Під час вивчення дисципліни студенти одержують знання про функціонування біологічних систем у навколишньому середовищі, визначають систематичне положення паразитів в екологічній системі за їх морфологічними та біологічними особливостями. Вивчають функціональні і морфологічні адаптації паразитів до різних хазяїв та їх патологічний вплив на організм. Важливою частиною у вивченні дисципліни є опанування студентами методів діагностики паразитарних хвороб: захиттєвих анамнестичних^ епізоотологічних, клінічних, імунологічних, гематологічних і лабораторних та посмертних - гельмінтологічного розтину тварин і гістологічних.

Такий підхід забезпечить майбутнім лікарям ветеринарної медицини досконально проводити диференційну діагностику з використанням комплексних методів дослідження тварин.

Міждисциплінарні зв'язки

№	Перелік дисциплін, які забезпечують вивчення даної дисципліни у межах програми	Період вивчення, курс/семестр	Кафедра
1	Анатомія	1/1	Анатомії нормальної та патологічної фізіології тварин
2	Фармакологія	3/5,6	Терапії, фармакології, клінічної діагностики та хімії
3	Зоологія	1/1	Епізоотології та паразитології
4	Латинська мова	2/1	Анатомії нормальної та патологічної фізіології тварин

№	Перелік дисциплін, вивчення яких забезпечується даною дисципліною у межах програми	Період вивчення, курс/семестр	Кафедра
1	Терапія	4/7	Терапії, фармакології, клінічної діагностики та хімії
2	Патанатомія	4/7	Вірусології, патанатомії та хвороб птиці
3	Вет.сан. експертиза	4/8	Ветсанекспертизи, мікробіології, зоогігієни та безпеки і якості продуктів тваринництва
4	Епізоотологія	4/7	Епізоотології та паразитології Акушерства та хірургії
5	Акушерство	4/7	

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

- Змістовний модуль 1. *Взаємовідносини тварин і місце паразитів у системі тваринного світу.*
- Змістовний модуль 2. *Трематодози і цестодози тварин.*
- Змістовний модуль 3. *Нематоди і нематодози тварин.*
- Змістовний модуль 4. *Лрахноентомози та протозоози тварин.*

1. Мета та завдання навчальної дисципліни:

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є навчити студентів досліджувати хворих на інвазійні хвороби тварин, ставити діагноз, готувати необхідні форми лікарських засобів, виписувати на них рецепти, проводити лікування та оволодіти навиками з організації лікувальних і профілактичних протипаразитарних заходів у господарствах різної форми власності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є оволодіння студентами теоретичних і практичних знань із питань екології збудників паразитозів та біологічного забруднення ними навколишнього середовища, поглибити теоретичну підготовку із загальної паразитології, а також глобальних інвазійних хвороб; оволодіти сучасними методами життєвої та посмертної діагностики глобальних паразитарних хвороб тварин; освоїти методи паразитологічного дослідження проміжних хазяїв та об'єктів довкілля.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- теоретичні основи і основну термінологію біологічної науки паразитології та інвазійних хвороб тварин
- основну характеристику трематод, цестод та нематод, їх будову, класифікацію, клінічні ознаки хвороб, що вони викликають у тварин та птиці, патологоанатомічні зміни, дію паразитів на організм, профілактику та заходи боротьби з ними
- прижиттєву та посмертну діагностику трематодозів, цестодозів та нематодозів
- основну характеристику, будову цестодозів, класифікацію, клінічні ознаки хвороб, що вони викликають у тварин та птиці, патологоанатомічні зміни, дію паразитів на організм, профілактику та заходи боротьби з цестодозами
- прижиттєву та посмертну діагностику цестодозів
- чинні закони та інші нормативно-правові акти щодо безпеки та поширення інвазійних хвороб тварин і якості продукції тваринництва

вміти :

- користуватися основною термінологією біологічної науки паразитології та інвазійних хвороб тварин
- диференціювати збудників хвороб

своєчасно і правильно встановити діагноз на ту чи іншу хворобу, що викликана трематодами, цестодами та нематодами, розробити заходи боротьби та біоекологічної профілактики даюї хвороби у неблагополучному господарстві
своєчасно і правильно встановити діагноз на ту чи іншу хворобу, що викликану трематодами, цестодами та нематодами, рзробити заходи боротьби та біоекологічної профілактики даюї хвороби у неблагополучному господарстві
володіти сучасними методами досліджень
проводити дослідження тварин та об'єктів довкілля.

Згідно освітньо-професійних програм підготовки фахівців на дисципліну відведено 120 годин / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. *Взаємовідносини тварин і місце паразитів у системі тваринного світу.*

Тема 1. Біологічні та екологічні **основи** паразитизму. **Вчення про інвазійні хвороби** та епізоотологія інвазійних **хвороб**. Визначення паразитології її зміст та значення в системі ветеринарних медичних і біологічних дисциплін. Історія розвитку зоопаразитології та значення вітчизняних вчених в її розвитку.

Біологічні та екологічні основи паразитизму. Закони та рівні паразитизму. Ветеринарна паразитоценологія. Монопаразитарні та поліпаразитарні системи.

Типи взаємовідносин організмів у природі, визначення паразитизму і класифікація паразитів. Біологічні та морфологічні адаптації паразитів до хазяїнів та рівні паразитизму. Характеристика хазяїнів паразитів.

Фактори патогенної дії паразитів та хазяїнів. Охорона праці при роботі з інвазійно хворими тваринами. Історія розвитку дисципліни. Профілактика інвазійних хвороб тварин та людей.

Морфо-біологічна характеристика трематод, цестод, нематод і акантоцефал. Зажиттєва та посмертна діагностика гельмінтозів, відпрацювання методів діагностики. Вчення про інвазійні хвороби тварин та епізоотологія інвазійних хвороб. Вчення Б.Н. Павловського про природну вогнищевість трансмісивних хвороб. Вчення О.П. Маркевича про паразитоценози та асоціативні хвороби тварин. Вчення К.І. Скрябіна про девастацію. Моніторинг інвазійних хвороб тварин.

Змістовний модуль 2. *Трематодози і цестодози тварин*

Тема 1. Ветеринарна гельмінтологія. Загальна характеристика трематод і їх систематичне положення. Лабораторні та клінічні методи діагностики фасціольозу, дикроцеліозу, парамфістоматозів і еуритремозу жуйних тварин, трематодозів птиці. Диференційна діагностика опісторхозу м'ясоїдних тварин та трематодозів птиці. Відпрацювання лабораторних методів діагностики трематодозів тварин.

Ветеринарна гельмінтологія. Вивчення гельмінтологічної ситуації на тваринницьких фермах різної форми власності. Хіміотерапія при інвазійних хворобах. Біоекологічна профілактика гельмінтозів. Гемоларвоскопічні методи дослідження тварин. Копроовоскопічні методи дослідження тварин.

Джерела, шляхи поширення та фактори забруднення довкілля яйцями трематоди. Паразитологічна ситуація щодо трематодозів та шляхи її вивчення. Клініко-епізоотологічне обстеження тварин на трематодози.

Трематоди і трематодози тварин. Шистосомоз великої рогатої худоби. Фасціолопсоз свиней. Метагоніmoz м'ясоїдних тварин. Гетерофіоз м'ясоїдних тварин. Парагоніmoz м'ясоїдних тварин.

Гельмінтологічне обстеження пасовищ, тваринницьких приміщень, територій ферм та населених пунктів. Методи зажиттєвої та посмертної діагностики за трематодозів. Сучасні лабораторні методи дослідження 5-а трематодозів у різних видів тварин.

Тема 2. Цестоди і цестодози тварин. Навколишнє середовище та шляхи його забруднення члениками та яйцями цестод. Біологічне забруднення навколишнього середовища члениками та яйцями цестод. Джерела, шляхи поширення та фактори забруднення довкілля члениками та яйцями цестод. Екологічні, епізоотологічні та епідеміологічні особливості збудників цестод.

Гельмінтологічна ситуація щодо цестодозів та шляхи її вивчення. Клініко-епізоотологічне обстеження тварин на цестодози. Гельмінтологічне обстеження пасовищ, тваринницьких приміщень, територій ферм, вольєрів та населених пунктів.

Цистицеркоз великої рогатої худоби та свиней. Диференційна діагностика цистицеркозів та ценурозів тварин. Диференційна діагностика імагінальних цестодозів м'ясоїдних тварин.

Монієзії. Лабораторні, клінічні та епізоотологічні методи діагностики. Диференційна діагностика аноплоцефалідозів коней та цестодозів домашньої птиці. Цестоди і цестодози тварин. Авітелінози тварин. Дрепанідотеніоз гусей.

Методи захиттевої та посмертної діагностики за цестодозів. Сучасні лабораторні методи дослідження за цестодозів у різних видів тварин.

Змістовний модуль 3. Нематоди і нематодози тварин.

Тема 1. Нематоди і нематодози тварин. Навколишнє середовище та шляхи його забруднення яйцями та личинками нематод. Біологічне забруднення навколишнього середовища яйцями та личинками нематод. Джерела, шляхи поширення та фактори забруднення довкілля яйцями та личинками нематод.

Гельмінтологічна ситуація щодо нематодозів та шляхи її вивчення. Екологічні, епізоотологічні та епідеміологічні особливості збудників нематод. Клініко-епізоотологічне обстеження тварин на нематодози.

Оксіуратози та аскаридатоzi тварин. Оксіуратози тварин. Аскаридатоzi тварин. Шлунково-кишкові стронгілятози тварин. Стронгілятози травного тракту тварин: стронгілідози і ціатостомідози коней. Стронгілятози жуйних - хабертіоз, буностомоз, езофагостомоз, трихостронгілідози.

Гельмінтози риб. Моногенози риб. Рафідаскаридоз риб. Тієнофороз риб. Лігульоз риб. Шлунково-кишкові стронгілятози тварин. Езофагостомоз і олуланоз свиней. Мюллеріоз овець. Амідостомоз гусей. Анкілостомоз та унцинаріоз м'ясоїдних тварин. Трихостронгільоз кролів. Філометроїдоз риб.

Тема 2. Стронгілятози органів дихання та спіруратоїи тварин.

Гельмінтологічне обстеження пасовищ, тваринницьких приміщень, територій ферм, вольєрів, дитячих майданчиків та населених пунктів.

Диктіокаульоз жуйних тварин. Протостронгілідози овець та кіз. Метастронгільоз свиней. Сінгамоз птиці. Телязії тварин. Спіруратоzi тпци (стрептокарроз, ехінуріоз, тетрамероз). Габронемоз і драшіоз коней. Кренозомоз м'ясоїдних. Трихуроз свиней, жуйних та м'ясоїдних. Трихінельоз тварин. Капіляріоз і томінксоz хутрових звірів та птиці. Стронгілідози і ціастомідози коней. Парафіляріоз і сетаріоз коней.

Методи захиттевої та посмертної діагностики за нематодозів. Сучасні методи дослідження за нематодозів у різних видів тварин. Методи культивування фекалій. Гельмінтоларвоскопічні методи досліджень.

Тема 3. Філяріатози, рабдитатози та акантоцефальози тварин. Навколишнє середовище та шляхи його забруднення яйцями акантоцефал. Біологічне забруднення навколишнього середовища яйцями акантоцефал. Джерела, шляхи поширення та фактори забруднення довкілля яйцями акантоцефал.

Паразитологічна ситуація щодо акантоцефальозів та шляхи її вивчення. Екологічні, епізоотологічні та епідеміологічні особливості збудників акантоцефал. Клініко-епізоотологічне обстеження тварин і птиці на акантоцефальози. Гельмінтологічне обстеження пасовищ, тваринницьких приміщень, територій ферм та населених пунктів.

Методи захиттевої та посмертної діагностики за акантоцефальозів. Сучасні методи досліджень за акантоцефальозів у різних видів тварин і птиці. Філяріатози тварин. Рабдитатози та акантоцефальози тварин. Стронгілоїдоз свиней, жуйних тварин, коней та хутрових звірів. Гістрихорз птиці. Діоктофімоз м'ясоїдних тварин. Макраканторинхоз свиней. Коринозомоз м'ясоїдних тварин. Поліморфоз і філікольоз птиці.

Змістовний модуль 4. Арахноентомози та протозоози тварин.

Тема 1. Ветеринарна акарологія та ентомологія, арахноентомози тварин. Визначення та зміст ветеринарної акарології. Внесок вітчизняних вчених у розвиток ветеринарної акарології.

Біологічне забруднення навколишнього середовища кровосисними комахами та паразитиформними, саркоптиформними і тромбідіформними кліщами. Джерела та шляхи поширення паразитичних комах і кліщів в навколишньому середовищі.

Клініко-епізоотологічне обстеження тварин за ентомозів і акарозів. Методи захиттевої та посмертної діагностики за ентомозів і акарозів. Дослідження зскрібків та зразків шкіри за видами тварин і птиці.

Паразитиформні та акариформні кліщі. Псороптидози тварин, диференційна діагностика.

Акарози тварин - хвороби спричинені членистоногими класу кліщів. Систематика, морфологія і біологія кліщів.

Тромбідіформні кліщі - демодекоз великої рогатої худоби, свиней та м'ясоїдних тварин, епідермотоз, сирингофільоз птиці.

Лабораторні методи діагностики корости у тварин. Саркоптоз коней.

Арахноентомологія тварин. Визначення та зміст ветеринарної ентомології. Історія розвитку ветеринарної ентомології. Морфологія, біологія, систематика та поширення на території України паразитичних комах.

Оводів хвороби тварин: гіподермоз, естроз, дерматобіоз, кривеліоз, едемагеноз, цефеноміоз, цефалопіноз, фарингомоз жуйних тварин та гастрофільоз і ринестроз коней. Хвороби, спричинювані постійними ектопаразитами тварин: малофагози (бовікольоз, триходектоз); мелофагозм

(гіпобоскоз, ліпоптеноз); сифункулятози (гематопіноз, ліногнотоз) та сифонаптерози (ктецецефалідоз) тварин, браульоз бджіл. Кнемідокоптоз, епідермоптоз та сирингофілоз птахів. Ентомози коней, свиней і птахів: гастрофілоз, ринестроз, гіпобоскоз, гематопіноз, бовіколюз. Ентомози м'ясоїдних тварин: сифонаптерози, ліногнотоз, триходектоз.

Комахи - збудники ентомозів та переносники збудників трансмісивних хвороб і шкідники продуктів тваринництва: вольфартиоз тварин, сенотайніоз і конопідоз бджіл. Зоофільні та м'ясні мухи, представники гнусу, їх морфологічні особливості. Діагностичні ознаки рунця овечого, пухоїдів, волосоїдів, вошей, бліх, клопів та заходи боротьби з ними. Клопи, таргани. Профілактика ентомозів тварин.

Тема 2. Ветеринарна протозоологія та протозоози тварин. Загальні відомості про загальну протозоологію. Вивчення та зміст ветеринарної протозоології. Стисла історія ветеринарної протозоології. Систематика найпростіших організмів - збудників протозоозів. Морфологія і біологія паразитарних найпростіших організмів. Епізоотологія протозойних хвороб тварин. Імунітет та імунокорекція за протозойних хвороб. Принципи специфічної і патогенетичної терапії. Біоекологічна профілактика протозоозів тварин.

Навколишнє середовище та шляхи його забруднення ооцистами найпростіших. Біологічне забруднення навколишнього середовища ооцистами найпростіших. Джерела, шляхи поширення та фактори забруднення довкілля ооцистами найпростіших.

Екологічні, епізоотологічні та епідеміологічні особливості збудників протозоозів. Клініко-епізоотологічне обстеження тварин за протозоозів. Роль паразитичних кровосисних комах і кліщів у перенесенні збудників протозойних хвороб. Методи захиттевої та посмертної діагностики тварин за протозоозів. Сучасні методи лабораторних досліджень за протозоозів у різних видів тварин і птиці. Ставлення біопроби.

Піроплазмідози тварин. Бабезіози великої рогатої худоби, овець, кіз, коней, собак та свиней. Тейлеріози великої і дрібної рогатої худоби. Малярія та лейкоцистозоз птахів. Кокцидіози тварин. Еймеріози великої рогатої худоби, овець, кіз, свиней, кролів, птахів і риби. Безноїтиз жуйних. Ізоспороз свиней, цистоізооспороз м'ясоїдних тварин, криптоспоридіоз, токсоплазмоз, саркоцистоз тварин.

Морфо-біологічні особливості споровиків, інфузорій та саркоджгутикових. Життєва та посмертна діагностика хвороб, які викликаються саркоджгутиковими, споровиками та інфузоріями.

Саркомастігофсози тварин. Трихомоноз великої рогатої худоби, свиней і птиці, трипаносомоз коней, свиней і м'ясоїдних тварин, гістоомоноз птахів, амебіаз (амебна дизентерія) свиней а бджіл, лейшманіоз тварин. Розробка лікувально-профілактичних заходів при протозоозях тварин.

Ціліофорози тварин. Балантидіоз свиней. Хілоденельоз, триходеноз та іхтіофтиріоз риби. Мікроспорози — ноземоз бджіл. Хвороби, викликані прокаріотами. Анаплазмоз, еперитрозоомоз тварин, бореліоз птахів і свиней.

3. Рекомендована література

1. Бессонов А.С. Цистный зхинококкоз и гадатидоз. М., 2007. - 670 с
2. Галат В.Ф., Березовський А.В., Прус М.П., Сорока Н.М. Паразитологія та інвазійні хвороби тварин: Підручник; за ред. В.Ф. Гапата К.: Вища освіта, 2003 - 464 с.
3. Галат В.Ф., Березовський А.В., Прус М.П., Сорока Н.М. Паразитологія та інвазійні хвороби тварин. Практикум: Навч. посібник. К.: Вища освіта, 2004. - 238 с.
4. Дахно І.С., Галат В.Ф., Березовський А.В., Прус М.П., Сорока Н.М. Атлас гельмінтів тварин. К.: Ветінформ, - 2001. - 118 с.
5. Дахно І.С., Дахно Ю.І. Екологічна гельмінтологія: Навч. посібник. Суми: Козацький вал, 2010. - 220 с.
6. Нев'ядомська К. Загальна паразитологія. К.: «Наукова думка». - Київ, 2006. - 483 с.
7. Романенко Н.А. Мальішева М.С. Зоологические основы профилактики паразитарных болезней. М., 2006. - 325 с.
8. Секретарюк К.В. Основи екологічної зоопаразитології. Львів, 2007. - 358 с.
9. Секретарюк К.В., Данко М.М., Стибель В.В. Ветеринарна санітарія і гігієна в рибництві. М.: Универсум Паблішинг, 2002. — 177 с.
10. Черепанов А.А., Москвин А.С., Котельников Г.А. Атлас дифференциальной диагностики гельминтов по морфологической структуре яиц и личинок возбудителей. М., "Колос". 2001. - 76 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання іспит.

5. Засоби діагностики успішності навчання - екзаменаційні білети.